

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В. С. Кравців, М. І. Мельник, В. Б. Антонов

**ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ
В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА
ПОЛІТИКА АКТИВІЗАЦІЇ**

Монографія

Львів 2011

УДК 330.322:339.9:339.137(477)

К 48

Кравців В. С., Мельник М. І., Антонов В. Б.

Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації : монографія / В. С. Кравців, М. І. Мельник, В. Б. Антонов. – Львів : ІРД НАН України, 2011. – 368 с.

ISBN 978-966-02-6213-3

Монографія присвячена дослідженню сучасних теоретичних, методологічних та прикладних засад залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах глобальної конкуренції. Акцентовано увагу на дослідженні впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої держави, наслідків їх залучення для вітчизняної економіки, соціально-економічних чинників формування інвестиційного середовища активізації прямих іноземних інвестицій. Запропонований авторський методологічний підхід до оцінювання впливу секторальних структурних трансформацій за участю іноземних інвестицій на загальноекономічну ефективність інвестиційних процесів у країні. Визначено імперативи формування пріоритетів державної політики залучення прямих іноземних інвестицій, розглянуто зарубіжний досвід регулювання іноземних інвестицій в умовах глобалізації та можливості його адаптації до українських реалій, розроблено рекомендації з удосконалення державної політики залучення прямих іноземних інвестицій в Україну та обґрунтовано ефективний механізм їх стимулювання.

Для науковців, економістів, керівників і практичних працівників органів управління різних рівнів.

Науковий редактор:

доктор економічних наук, професор Кравців В. С.

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Мокій А. І.

(Львівська комерційна академія)

доктор економічних наук, професор Іщук С. О.

(Інститут регіональних досліджень НАН України)

Рекомендовано до друку

вченою радою Інституту регіональних досліджень НАН України

(протокол № 10 від 25 жовтня 2011 р.)

ISBN 978-966-02-6213-3

© Кравців В.С., Мельник М.І., Антонов В.Б., 2011

© Інститут регіональних досліджень НАН України, 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
-----------------------	----------

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА СЕРЕДОВИЩА ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1.1. Сутність, особливості та класифікація іноземних інвестицій.....	12
1.2. Еволюція теоретичних підходів дослідження інвестиційного клімату як середовища активізації прямих іноземних інвестицій.....	31
1.3. Концептуальні засади залучення прямих іноземних інвестицій в умовах глобальної конкуренції на ринку капіталів.....	52
1.4. Систематизація чинників формування інвестиційного клімату для залучення прямих іноземних інвестицій.....	75
1.5. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої держави.....	97

Розділ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ, ПРОБЛЕМ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз динаміки, структури та наслідків залучення прямих іноземних інвестицій для вітчизняної економіки.....	118
2.2. Чинники впливу на активізацію прямих іноземних інвестицій в умовах глобальної конкуренції.....	136

2.3. Оцінка ефективності структурних трансформацій залучення прямих іноземних інвестицій в Україні.....	154
---	-----

Розділ 3. ОЦІНКА СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ТА РИЗИКІВ ФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

3.1. Корупція в інвестиційному середовищі України: аналіз та шляхи подолання.....	172
3.1.1. Стан, тенденції та причини корупції в країні.....	172
3.1.2. Аналіз корупції при проходженні митних процедур.....	180
3.1.3. Проблема корупції в дозвільній системі країни.....	184
3.1.4. Стан корупції в судовій системі країни.....	189
3.1.5. Корупція системи управління та правоохоронних органів. Політична корупція.....	194
3.1.6. Ініціативи та можливі шляхи подолання корупції в Україні.....	201
3.2. Рейдерство як деструктивний чинник вітчизняного інвестиційного середовища.....	207
3.3. Проблеми податкового середовища функціонування бізнесу в Україні.....	232
3.4. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової та інвестиційної активності в країні.....	242

Розділ 4. УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІТЧИЗНЯНУ ЕКОНОМІКУ

4.1. Використання зарубіжного досвіду у формуванні стратегії регулювання іноземних інвестицій в умовах глобальної конкуренції.....	265
4.2. Пропозиції щодо вибору пріоритетів державної політики залучення прямих іноземних інвестицій.....	287
4.3. Удосконалення державної політики стимулювання надходження прямих іноземних інвестицій в Україну.....	297
4.4. Обґрунтування організаційно-економічного механізму залучення прямих іноземних інвестицій.....	303
ПІСЛЯМОВА.....	319
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК.....	324
ДОДАТКИ.....	351

ПЕРЕДМОВА

В умовах глобальної конкуренції роль прямих іноземних інвестицій (ПІІ) полягає в залученні не лише необхідних обсягів капіталу, а й сучасних технологій, методів управління та висококваліфікованих менеджерів. Виграють країни, які активно долучаються до міжнародного науково-технічного та інформаційного обміну. Водночас глобалізація світогосподарських взаємин за участю ПІІ супроводжується диверсифікованістю форм і напрямів міжнародної конкуренції, методів боротьби за володіння і контроль над технологічними, трудовими, інтелектуальними, природними й інвестиційними ресурсами. Питання про місце і роль України у світовому ринку ПІІ має першочергове і визначальне значення у подальшому зростанні національної економіки, для чого важливо визначити рівень, умови, форми і способи інтеграції країни у світове господарство та міжнародний ринок капіталу. Тому для ефективного залучення ПІІ в пріоритетні сфери та напрями соціально-економічного розвитку країни, структурної і технологічної модернізації її економіки необхідною є скоординована задля узгодження глобалізаційних і національних економічних інтересів та науково обґрунтована економічна політика активізації ПІІ та формування сприятливого інвестиційного клімату, відповідно до перспектив структурної трансформації економіки та довгострокової стратегії розвитку держави на інноваційній основі.

З посиленням економічної взаємозалежності, лібералізації світової торгівлі, глобальної виробничо-фінансової інтеграції відбувається скорочення бар'єрів руху капіталу та інших ресурсів, що істотно обмежує арсенал засобів державного впливу на потоки інвестицій. Водночас відмова від контролю над ними неминуче призводить до обмеження національних економічних інтересів, до втрати перспектив відійти від периферійної ролі у глобальному економічному просторі.

Усе зазначене у своїй сукупності забезпечує актуалізацію поглибленого дослідження методології залучення ПІІ в умовах глобальної конкуренції, різні аспекти якого знайшли своє відображення у низці праць українських і зарубіжних дослідників. Базові теоретико-методологічні підходи щодо залучення ПІІ

містяться у працях провідних українських учених, зокрема О. Амоші, І. Бланка, Є. Бойка, В. Василенка, О. Власюка, В. Волошина, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, В. Гейця, Б. Губського, Б. Данилишина, М. Денисенка, В. Загорського, С. Захаріна, Д. Лук'яненка, В. Мамутова, А. Мерзляка, А. Мокія, В. Осецького, А. Пересади, А. Поручника, С. Реверчука, О. Рогача, А. Румянцева, А. Степаненка, Д. Стеченка, А. Сухорукова, С. Писаренко, І. Ткачук, В. Федоренка, А. Філіпенка, М. Чумаченка, В. Шеремета, Л. Шинкарук, М. Якубовського та ін.

Концептуальні основи дослідження проблем впливу іноземних інвестицій на основні макроекономічні показники країн-реципієнтів, взаємозв'язку основних потоків іноземних інвестицій з активізацією інноваційних процесів та діяльністю транснаціональних корпорацій у ході процесів інтеграції і глобалізації сучасної світової економіки знайшли місце у фундаментальних працях таких вчених, як: К. Акамацу, Е. Берлоу, Л. Баклі, Є. Брігхем, Р. Вернон, О. Вільямсон, Д. Гофман, Х. Грей, Дж. Данінг, К. Іверсен, М. Кассон, Д. Каддінгтон, Ч. Кіндлебергер, К. Кодзім, Р. Коуз, С. Магі, Р. Манделл, Т. Озава, М. Портер, А. Ругман, Ф. Рут, П. Самуельсон, Т. Суон, Я. Тінберген, П. Фішер, С. Хаймер, У. Шарп та ін.

Водночас слід вказати на відсутність чіткої та цілісної державної політики пріоритетного залучення та реалізації іноземних інвестицій, які б несли мультиплікативний ефект економічного розвитку, а також обмеженість дієвих підходів оцінки впливу іноземних інвестицій на економічну безпеку країни та їх ефективності з урахуванням стратегічних національних інтересів. Необхідність вирішення цих завдань зумовила логіку викладення матеріалу монографії.

У першому розділі розкриваються теоретико-методологічні засади дослідження процесів залучення ПІІ в умовах глобальної конкуренції через призму основних причин і передумов їх здійснення, ефективності, впливів та наслідків для соціально-економічного розвитку. Основою поглибленого вивчення суті, можливих форм та цілей іноземного інвестування, а також соціально-економічних наслідків впливу іноземних інвестицій на процеси суспільного відтворення виступили систематизація основних концепцій розуміння сутності поняття "іноземна інвестиція" та розроблена класифікація іноземних інвестицій з огляду на їх

інституційну природу, ознаки країни-реципієнта та політику щодо їх залучення, а також якісні характеристики та цільове скерування потоків іноземних інвестицій. Приділена особлива увага контрпродуктивним псевдоінвестиціям як об'єкту особливого державного регулювання (стримування).

Загострення конкурентної боротьби на глобальному рівні все частіше спонукує компанії переносити свою діяльність у ті регіони світу, де їм пропонуються кращі умови. Тому Україна повинна формувати сприятливий інвестиційний та діловий клімат, підвищувати свою національну конкурентоспроможність як країни-реципієнта ПІІ. З огляду на це було проаналізовано еволюцію теоретичних підходів дослідження інвестиційного клімату та систематизовано чинники його формування як середовища активізації прямих іноземних інвестицій.

Під час висвітлення методологічних засад дослідження на основі еволюції економічної думки проаналізовано розвиток системи мотивів, передумов та цілей іноземних інвесторів в умовах глобальної конкуренції, узагальнено позитивні й негативні ефекти впливу ПІІ на економічну систему і безпеку країни, що слугувало основою для подальшого обґрунтування державної політики залучення іноземних інвестицій в Україні, а також розширення теоретичної та прикладної основи економічної науки в управлінні національним господарством.

З метою дослідження ефективності та якості залучення іноземних інвестицій в Україну в другому розділі розширено підходи до аналізу їх впливу на економічний розвиток приймаючої держави порівняно з альтернативними методами одержання ресурсів. Зокрема, для обґрунтування перспективних напрямів залучення ПІІ проведено оцінку впливу соціально-економічних чинників на активізацію ПІІ у регіонах України за допомогою побудови кореляційно-регресійних моделей залежностей; оцінено еластичність секторальних структурних трансформацій в економіці, що дозволило встановити взаємозв'язок між швидкістю (чутливістю) структурних змін у сфері зайнятості, виробництва та ПІІ за видами економічної діяльності.

Виходячи з важливості обґрунтування структурної політики у сфері капіталовкладень на основі національних стратегічних пріоритетів економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країни, запропоновано новий методологічний підхід до

оцінювання ефективності структурних трансформацій іноземних інвестицій за видами економічної діяльності, який дозволив оцінити ефекти впливу структурних зрушень у залученні ПІІ на загальноекономічну ефективність інвестиційних процесів. Проведені дослідження є основою для гармонізації структурних та відтворювальних пропорцій і орієнтирів економіки країни, пріоритетного посилення потенціалу стратегічно важливих галузей економіки й розвитку перспективних інвестиційних проектів інноваційного характеру.

У третьому розділі проведено оцінку сучасних проблем та ризиків формування вітчизняного інвестиційного середовища для залучення іноземних інвестицій. Проаналізовано стан, тенденції та причини корупції в країні, зокрема під час проходження митних процедур, у дозвільній, судовій та політичній системах країни, у системі управління та правоохоронних органів, а також запропоновано можливі шляхи подолання корупції в Україні.

Розкрито причини й чинники поширення рейдерства в Україні, розроблено комплекс організаційно-правових заходів щодо вдосконалення корпоративного та процесуального законодавства у сфері реорганізації та корпоративних поглинань, впровадження в правозахисну практику принципів корпоративного управління, що відповідають міжнародному рівню та забезпечують баланс корпоративних інтересів. З огляду на те, що рейдерство є деструктивним чинником формування вітчизняного інвестиційного середовища, розроблено інституційно-корпоративний механізм протидії (управління ризиками) рейдерських захоплень в Україні.

Систематизовано основні суперечності (недоліки) впливу на вітчизняне інвестиційне й ділове середовище нового Податкового кодексу України. З метою реалізації стимуляційного потенціалу податкової системи та залучення бізнесу до виконання пріоритетних цілей соціально-економічного розвитку обґрунтовано систему надання податкових преференцій. Розроблено механізми вдосконалення податкової політики України в напрямі підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності та покращання функціонування бізнесу в Україні загалом.

У четвертому розділі монографії на основі узагальнення зарубіжного досвіду стратегічного регулювання іноземних інвестицій у США, Китаї, країнах Центральної і Східної Європи вказано на

можливості його використання в Україні, систематизовано пакет усталених спонукальних механізмів щодо ПІІ. З метою підвищення ефективності та диверсифікованості процесу залучення іноземних інвестицій, а також активізації інноваційного вектора розвитку національної економіки окреслено імперативи формування пріоритетів державної політики залучення прямих іноземних інвестицій, які передбачають урахування секторальних та регіональних переваг, критеріїв вибору компаній та країн-продуцентів ПІІ, стратегічні пріоритети державної підтримки їх залучення у сферу високих технологій.

Поглиблено концептуальні підходи до формування політики залучення іноземних інвестицій на основі узагальнення основних потреб та умов стійкого припливу капіталу, систематизації напрямів та складових інвестиційної політики стимулювання іноземних інвестицій в Україні на національному та регіональному рівнях; удосконалено організаційно-економічний механізм залучення ПІІ на засадах формування взаємопов'язаної та взаємозумовленої системи методів, важелів та інструментів регулювання ПІІ, нормативно-правового, інформаційного та методичного забезпечення активізації процесу їх залучення. Відповідно до нових глобалізаційних викликів та вимог господарювання цей механізм охоплює комплекс обґрунтованих інструментів диференційованого за пріоритетами стимулювання прямих іноземних інвестицій – фіскальних, монетарних, структурних, регіональних (спеціальних), організаційно-технічних.

